

EKONOMİK GELİŞMELER

(Temmuz - 1999)

Devlet Planlama Teşkilatı Süreli Yayınlar

ekonomik gelişmeler, temmuz 1999

I. Özet Değerlendirme
II. GSMH Büyümesi ve Talep Unsurlarındaki Gelişmeler
III. Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları
IV. Ödemeler Dengesi
V. Konsolide Bütçe
VI. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler
VII. Fiyat Gelişmeleri
Kronolojik Ekonomik Gelişmeler, Haziran 1999
Ek tablolar
Başlıca Ekonomik Göstergeler

Temel Ekonomik Göstergeler

Aylık olarak hazırlanan bu doküman 8 Temmuz 1999 tarihi itibarıyla yayınlanmış olan en son veriler çerçevesinde ekonomik gelişmeler hakkında özet bir değerlendirme sunmak amacını taşımaktadır. Ekonomik konjonktüre ilişkin daha detaylı değerlendirmeler DPT tarafından yılda dört kez yayınlanan "Konjonktür Değerlendirme Raporu"nda sunulmaktadır.

I. Özet Değerlendirme

- Ekonomik aktivitede 1998 yılının son çeyreğinde başlayan daralma eğilimi 1999 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleşmiştir. Nitekim ekonomik aktivitenin en kapsamlı göstergesi olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1998 yılının son çeyreğinde yüzde 1,4'lük düşüşün ardından, bu yılın ilk çeyreğinde yüzde 8,5 oranında gerilemiştir. Bu dönemde tarım ve enerji sektörleri katma değeri sınırlı bir artış gösterirken, imalat sanayi ve ticaret alt sektörlerinde ciddi daralma gözlenmiştir.*
- Talep yönünden ele alındığında, yılın ilk çeyreğinde üretimdeki gerilemenin esas nedenini özel tüketim ve özel sabit sermaye yatırımlarındaki sırasıyla yüzde 6,7 ve yüzde 20,7'lik düşüşler oluşturmuştur.*
- Mevcut göstergeler, 1998 yılının ikinci yarısında başlayan ve 1999 yılının ilk çeyreğinde de devam eden talep ve üretimdeki yüksek oranlı düşüşün, yılın ikinci çeyreğinde durduğuna işaret etmektedir.*
- 1999 yılının ilk çeyreğinde yüksek oranlarda seyreden ihracat ve ithalattaki daralmanın boyutları Nisan ayında küçülmüştür. Nitekim, Nisan ayında bir önceki yılın aynı ayına göre ihracat ve ithalattaki daralma sırasıyla yüzde 4,7 ve yüzde 8,9 seviyesinde kalmıştır.*
- 1998 yıl sonunda 19,7 milyar dolar olan Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri 25 Haziran 1999 tarihi itibarıyla 22,2 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır.*
- 1999 yılının Ocak-Mayıs döneminde Konsolide Bütçe harcamaları 10.155 trilyon lira, gelirleri ise 6.142 trilyon lira olarak gerçekleşmiş, bütçe açığı 4.013 trilyon lira, faiz dışı fazla ise 285 trilyon lira olmuştur.*

- 1998 yılı Aralık ayında yüzde 145.1 seviyesine kadar yükselen iç borçlanma faiz oranı (yıllık bileşik) izleyen dönemde sürekli gerileyerek Nisan ayında yüzde 100.9 olmuştur. Mayıs ayında Nisan ayındaki seviyesi civarında kalan iç borçlanma faiz oranı borç servisindeki artışında etkisiyle Haziran ayında yeniden yükselerek yüzde 111,7'ye ulaşmıştır.
- Haziran ayı itibariyle emisyon hacmi ve rezerv parada geçen yıl sonuna göre artış hızı yüzde 15,6 ve yüzde 21,9 olurken; M1, M2 ve M2Y'nin geçen yıl sonuna göre reel olarak arttığı gözlenmektedir.
- (1\$+1.5DM, 1987=100) bazlı reel kur endeksine göre Türk Lirası Haziran ayında reel olarak yüzde 1,3 oranında değer kaybetmiştir. 1999 yılı Haziran ayı itibariyle reel kur endeksi 1998 yıl sonu seviyesinin yüzde 2,4, bir önceki yılın aynı ayındaki seviyesinin ise yüzde 1,3 altında kalmıştır.
- 1999 yılı Haziran ayında Toptan Eşya Fiyatları artış hızı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 0,2 puan üzerine çıkarak yüzde 1,8, Tüketici Fiyatları artış hızı da geçen yıla göre 0,9 puan artışla yüzde 3,3 olarak gerçekleşmiştir. Haziran ayı itibariyle 12 aylık artış hızı TEFE'de yüzde 50,3, TÜFE'de ise yüzde 64,3'e yükselmiştir.

II. GSMH Büyümesi ve Talep Unsurlarındaki Gelişmeler

Ekonomik aktivitede 1998 yılının son çeyreğinde başlayan daralma eğilimi 1999 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleşmiştir. Nitekim ekonomik aktivitenin en kapsamlı göstergesi olan Gayri Safi Yurtiçi Hasıla 1998 yılının son çeyreğinde yüzde 1,4'lük düşüşün ardından, bu yılın ilk çeyreğinde yüzde 8,5 oranında gerilemiştir. Bu dönemde tarım ve enerji sektörleri katma değeri sınırlı bir artış gösterirken, imalat sanayi ve ticaret alt sektörlerinde ciddi daralma gözlenmiştir. Talep yönünden ele alındığında, yılın ilk çeyreğindeki üretimdeki gerilemenin esas nedeni özel tüketim ve özel sabit sermaye yatırımlarındaki sırasıyla yüzde 6,7 ve yüzde 20,7'lik düşüşler olmuştur.

Tablo 1: Sektörel Büyüme Hızları (Ocak-Mart)
Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değ.

	1998	1999
Tarım	0,6	0,2
Sanayi	9,1	-9,3
İmalat	9,8	-10,9
Hizmetler	9,1	-8,7
İnşaat	3,6	-2,3
Ticaret	10,2	-15,4
Ulaştırma	14	-3,5
GSYİH	8,7	-8,5
GSMH	9,2	-8,4

1998 yılının ikinci yarısında belirginleşen GSMH artış hızındaki yavaşlama eğilimi 1999 yılının ilk çeyreğinde daralmaya dönüşmüştür. Bu çeyrekte GSMH bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,4

oranında daralmıştır. GSMH'daki daralma esas olarak imalat sanayi ve hizmetler sektörü katma değerlerinde meydana gelen sırasıyla yüzde 10,9 ve yüzde 8,7 oranındaki düşüşlerden kaynaklanmıştır.

1999 yılının ilk çeyreğinde tarım sektörü katma değeri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,2 oranında artmıştır. Bu dönemde sebze ve ormancılık alt kesimlerinde üretim gerilemesi yaşanmasına karşın tarım sektörü katma değerindeki ılımlı büyümenin nedeni hayvancılık kesimi üretimindeki yüzde 4,2'lik artıştır.

Sanayi sektörü katma değeri 1998 yılının son çeyreğindeki yüzde 5,4'lük daralmanın ardından 1999 yılının ilk çeyreğinde de yüzde 9,3 oranında gerilemiştir. 1999 yılının ilk çeyreğinde sanayi sektörü katma değerinde yaşanan gerilemenin nedeni imalat sektörü içinde yer alan başta taşıt araçları olmak üzere, dokuma, kimya ve makine alt sektörlerindeki ciddi üretim düşüşleridir.

Yılın ilk çeyreğinde hizmetler sektörü katma değeri yüzde 8,7 oranında gerilemiştir. Bu dönemde hizmetler sektörü üretimindeki gerileme büyük ölçüde sanayi üretimi, ithalat ve turizmdeki küçülme nedeniyle ticaret ve ulaştırma sektörlerindeki sırasıyla yüzde 15,4 ve yüzde 3,5'lik katma değer düşüşlerinin sonucudur. 1999 yılının ilk çeyreğinde hizmetler sektörü içindeki konut sahipliği ve mali kuruluşlar alt sektörleri katma değerlerinde ise bir önceki yılın aynı dönemine göre artış gözlenmiştir.

1999 yılının birinci çeyreğinde özel tüketim harcamaları yüzde 6,7 oranında azalmıştır. Alt harcama kalemleri itibariyle incelendiğinde yarı dayanıklı ve dayanıksız tüketim mallarına, dayanıklı tüketim mallarına ve gıda-içki ürünlerine yönelik harcamalar sırasıyla yüzde 11,7, yüzde 10,6 ve yüzde 4,2 oranlarında azalmıştır.

Aynı dönemde kamu tüketim harcamaları diğer cari harcamalardaki ciddi artış nedeniyle yüzde 5 oranında yükselmiştir.

1999 yılının ilk üç ayında sabit sermaye yatırımlarındaki düşüş yüzde 18,1 olmuştur. Bu dönemde özel sabit sermaye yatırımları yüzde 20,7 oranında azalırken kamu sabit sermaye yatırımlarında yüzde 1,4'lük bir artış sağlanmıştır. Özel sabit sermaye yatırımlarında gözlenen bu düşüş makine teçizat yatırımlarındaki yüzde 31,1'lik gerilemeden kaynaklanmıştır. Bu dönemde özel konut inşaatı yatırımları yüzde 3,3 oranında düşerken, diğer özel inşaat yatırımları yüzde 1,1 oranında artmıştır.

Tablo 2: Talep Unsurlarında Gelişmeler (Ocak-Mart)
Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değ.

	1998	1999
Özel Tüketim	7,8	-6,7
Kamu Tüketimi	8,7	5,0
Sabit Sermaye Yatırımları	9,6	-18,1
Kamu	32,4	1,4
Özel	7,1	-20,7
Stok Değişimi⁽¹⁾	-0,8	-3,4
Toplam Yurtiçi Talep	7,5	-12,2
Mal ve Hizmet İhracatı	22,4	-8,1
Mal ve Hizmet İthalatı	15,2	-18,6

Net Mal ve Hizm.
İhr.⁽¹⁾

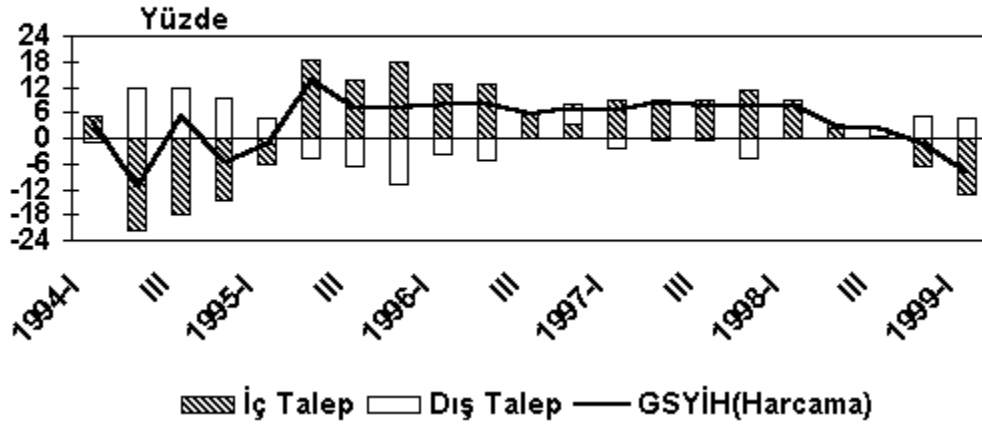
0,7

4,6

(1) GSYİH Büyümesine Katkı

Tüketim ve yatırım mallarına yönelik harcamalardaki düşüş sonucunda 1999 yılının ilk çeyreğindeki toplam nihai yurt içi talepteki daralma yüzde 9 olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde stokların büyümeye katkısı negatif 3,4 puan olmuş, böylece toplam yurt içi talepteki gerileme yüzde 12,2'ye ulaşmıştır.

GSYİH Büyümesine Katkılar

Bu yılın ilk çeyreğinde mal ve hizmet ihracatı yüzde 8,1, mal ve hizmet ithalatı yüzde 18,6 oranında daralmış, net mal ve hizmet ihracatının GSYİH büyümesine katkısı ise 4,6 puan olmuştur.

Mevcut göstergeler, 1998 yılının ikinci yarısında başlayan ve 1999 yılının ilk çeyreğinde de devam eden talep ve üretimdeki yüksek oranlı düşüşün, yılın ikinci çeyreğinde durduğuna işaret etmektedir.

1999 yılının Ocak-Mart dönemi itibariyle yüzde 1,1 oranında düşen dayanıklı tüketim malları satışı, özellikle Nisan ayındaki canlanma sayesinde Ocak-Mayıs döneminde yüzde 6,0 oranında artış göstermiştir.

Ocak-Mart dönemi itibariyle, bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 41,5 olarak gerçekleşen otomobil satışlarındaki daralma Ocak-Haziran dönemi itibariyle yüzde 20,8'e gerilemiştir. Otomobil satışlarındaki iyileşme özellikle ithal otomobillerde kendini göstermiştir. Nitekim bu dönemde ithal otomobil satışları yüzde 0,9 artmıştır. Otomobil üretimi Haziran ayında geçen yılın aynı ayına göre yüzde 11,5 oranında artmıştır.

Trafiğe kaydı yapılan toplam araç sayısı 1999 yılının ilk çeyreğinde yüzde 44,7 oranında daralmış, ancak Nisan ayındaki nispi artış sayesinde, Ocak-Nisan dönemindeki düşüş yüzde 24,7'ye yavaşlamıştır.

Tablo 3: Yurtiçi Talebe İlişkin Göstergeler
(Bir Önceki Yılın Aynı Dönemine Göre Yüzde Değişme)

	1999	
	Ocak-Mart	Ocak-Mayıs
Dayanıklı Tüketim Malları Satışı	-1,1	6,0
Tüketim Malı İthalatı ⁽²⁾	-26,6	-17,6

Toplam Otomobil Satışları ⁽³⁾	-41,5	-20,8
Trafiğe Kaydedilen Araçların Sayısı ⁽²⁾	-44,7	-24,7
Benzin Üretimi	5,7	4,3
Verilen Teşvik İzinlerine Bağlı Yatırımlar	-26,1	28,9
Çimento Üretimi	-1,6	3,1
Özel İmalat Sanayi Kapasite Kull.Oranı (%)	66,6	68,6
Özel İmalat Sanayiinde İç Talep Yetersizliği (%) ⁽¹⁾	64,0	63,4

(1) Tam Kapasiteyi Kullanamama Nedenleri Arasında İç Talep Yetersizliğinin Payı

(2) Ocak-Nisan dönemi

(3) Ocak-Haziran dönemi

1999 yılı Ocak-Mart döneminde yüzde 26,6 oranında azalan tüketim malları ithalatı Nisan ayında ılımlı bir oranda da olsa canlanarak yüzde 2,8 oranında artmıştır. Böylece Ocak-Nisan dönemi itibariyle tüketim malları ithalatındaki azalma geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 17,6 olmuştur.

1999 yılının Ocak-Mart döneminde yatırım teşvik belgesine bağlanan yatırımlar bir önceki yılın aynı dönemine göre nominal olarak yüzde 26,1 oranında azalmıştı. Ancak Ocak-Mayıs dönemi teşvik belgelerine bağlanan yatırımlar, Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleşen önemli artış sonucunda bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 29,8 oranında artış göstermiştir. Nisan ve Mayıs aylarında gözlenen artış esas olarak hizmetler ve imalat sektörüne verilen yatırım teşviklerinden kaynaklanmıştır.

III. Sanayi Üretimi ve Kapasite Kullanım Oranları

1998 yılının son çeyreğinde başlayan sanayi üretimindeki daralma eğilimi 1999 yılının ilk çeyreğinde daha da derinleşerek devam etmiş ve bu dönemde sanayi üretimindeki azalma yüzde 9,7 olmuştur. 1999 yılının ilk çeyreğinde sanayi üretimi kamu kesiminde yüzde 4,7 oranında artarken özel kesimde yüzde 15,2 oranında daralmıştır.

1999 yılının ilk çeyreğinde özel kesimde enerji sektörü üretimi yüzde 28,8, madencilik sektörü üretimi yüzde 12 ve imalat sektörü üretimi yüzde 14,7 oranında düşmüştür. Özel imalat sanayi üretimindeki bu düşüşe büyük ölçüde gıda, tekstil, giyim, kimyasal madde ürünleri, plastik, taş-toprak, ana metal, makine-techizat ve elektrikli makineler ve taşıt araçları alt sektörleri neden olmuştur. Bu sektörler arasından özellikle taşıt araçları üretiminde ciddi bir daralma olmuştur, nitekim 1999 yılının ilk çeyreğinde taşıt araçları üretimindeki düşüş yüzde 43 olmuştur.

Aylık sanayi üretim endeksi 1999 yılının Mayıs ayında yüzde 4,0 oranında düşüş göstermiştir. Sanayi üretimindeki düşüş imalat sanayi üretimindeki yüzde 5,1'lik gerilemeden kaynaklanmıştır. Mayıs ayı imalat sanayiine alt sektörler itibariyle bakıldığında en ciddi üretim düşüşlerinin taşıt araçları, makine-techizat, kimyasal maddeler ile tekstil-giyim sektörlerinde yaşandığı görülmektedir. Ocak-Mayıs dönemi itibariyle, geçen yıl yüzde 5,7 büyüyen sanayi üretimi bu yıl yüzde 5,8 oranında küçülmüştür. Sanayi üretiminde ilk beş ayda gerçekleşen üretim düşüşü de imalat sanayi içinde yer alan taşıt araçları, makine-techizat, kimyasal madde, ana metal ve tekstil-giyim, alt sektörlerinden kaynaklanmıştır.

Tablo 4: Aylık Sanayi Üretim Endeksi
(Bir Önceki yılın aynı Dönemine Göre % Değişme)

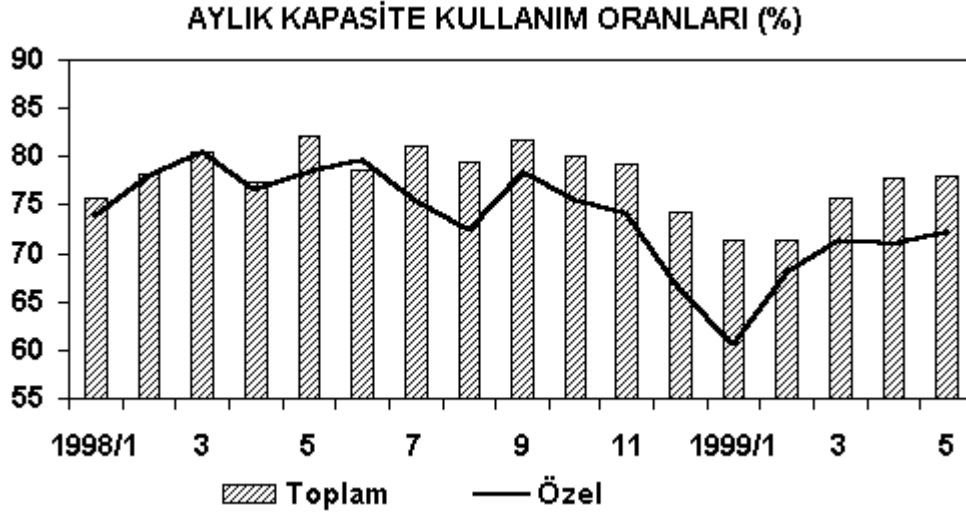
	Mayıs		Ocak-Mayıs	
	1998	1999	1998	1999
Sanayi	3,9	-4,0	5,7	-5,8
Madencilik	22,7	-2,0	20,1	-7,6
İmalat	2,7	-5,1	4,8	-6,6
Gıda-İçecek	-11,5	1,7	0,9	-2,5
Tekstil	2,1	-9,5	0,8	-14,0
Giyim	4,8	-7,2	10,1	-13,8
Petrol Ürünleri	13,1	5,1	3,4	11,0
Kimya	2,5	-8,6	5,8	-6,7
Toprak Ürünleri	2,7	1,6	7,7	-4,5
Ana Metal	1,8	-1,5	0,3	-7,9
Makine-Techizat	25,9	-25,1	8,2	-9,9
Taşıt Araçları	0,4	-27,0	12,4	-37,8
Enerji	7,4	6,2	8,1	2,6

Üç aylık imalat sanayi eğilim anketi sonuçlarına göre, kapasite kullanım oranındaki düşüş eğilimi 1999 yılının ilk çeyreğinde de devam etmiş ve KKO geçen yılın ilk çeyreğinde yüzde 77,5 olan seviyesinden bu yıl yüzde 70,1'e gerilemiştir. İmalat sanayi kapasite kullanım oranındaki bu gerileme özel sektörden kaynaklanmıştır. Nitekim, 1999 yılının ilk üç ayında kamu kesimi kapasite kullanım oranı bir önceki yılın aynı dönemine göre yaklaşık 5 puan artarak yüzde 82,5'e çıkarken; özel kesim kapasite kullanım oranı 12,7 puan azalarak yüzde 64,8'e düşmüştür. Sözkonusu dönemde özel imalat sanayiinin gıda, tekstil, ana metal ve makine-techizat (özellikle taşıt araçları) alt sektörlerindeki kapasite kullanım oranında ciddi düşüşler olmuştur.

Aylık İmalat Sanayi Eğilim Anketi sonuçlarına göre, Mayıs ayında imalat sanayi kapasite kullanım oranı, 1999 yılının Şubat ayından bu yana devam eden yükselme eğilimini sürdürmüş ve Nisan ayındaki seviyesinin 0,2 puan üzerine çıkarak yüzde 77,9'a ulaşmıştır. Ancak 1999 yılı Mayıs ayında kapasite kullanım oranı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 4,2 puan altında kalmıştır.

Mayıs ayında imalat sanayi kapasite kullanım oranı kamu kesiminde geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 0,8 puan üzerine çıkarak yüzde 85,9'a ulaşmış, özel kesimde ise 8,3 puan altında kalarak yüzde 72,2 olmuştur. Bu ayda özellikle özel imalat sanayi içinde yer alan gıda-içki-tütün, tekstil, plastik-kauçuk, metal eşya, elektrikli makineler ve diğer ulaşım araçları sektörleri kapasite kullanım oranlarında ciddi düşüşler yaşanmıştır.

Bununla birlikte, Ocak-Mayıs dönemi itibarıyla alt sektörlerdeki kapasite kullanım oranlarındaki gelişmelere bakıldığında özellikle giyim eşyası, toprak ürünleri, makine-techizat ve taşıt araçları alt sektörleri kapasite kullanım oranlarında tedrici bir iyileşme yaşandığı görülmektedir.

IV. Ödemeler Dengesi

1999 yılına ilişkin dış ticaret verileri Ocak-Nisan, ödemeler dengesi verileri ise Ocak-Mart dönemi itibariyle mevcut bulunmaktadır.

1999 yılının ilk çeyreğinde yüksek oranlarda seyreden ihracat ve ithalattaki daralmanın boyutları Nisan ayında küçülmüştür. Nitekim, sözkonusu ayda geçen yılın Nisan ayına göre ihracat ve ithalattaki daralma sırasıyla yüzde 4,7 ve yüzde 8,9 seviyesinde kalmıştır. Böylece 1999 yılı Ocak-Nisan dönemi itibariyle, toplam ihracat bir önceki yıla göre yüzde 8,1, toplam ithalat ise yüzde 25,4 oranında gerilemiş, dış ticaret açığında da yüzde 49'luk bir iyileşme olmuştur.

Tablo 5: Dış Ticaret Dengesindeki Gelişmeler (Milyon Dolar)

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi
Ocak			
1998	2.194	3.106	-912
1999	1.818	2.201	-383
Şubat			
1998	2.064	3.875	-1.811
1999	2.110	2.752	-641
Mart			
1998	2.477	4.364	-1.886
1999	2.200	2.916	-716
Nisan			
1998	1.917	3.634	-1.716
1999	1.827	3.310	-1.483
Ocak-Nisan			
1998	8.652	14.978	-6.326
1999	7.955	11.179	-3.224
(% Değişme)	-8,1	-25,4	-49,0

1999 yılının Ocak-Nisan döneminde ihracat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,1 oranında azalarak 8 milyar dolar olmuştur.

Ocak-Nisan döneminde sektörler itibariyle ihracatın düşüş hızı, imalat sanayii ürünlerinde yüzde 8,5, tarım ürünlerinde yüzde 2,6 ve madencilik ve taşocakçılığı ürünlerinde yüzde 23,3 olmuştur. Ocak-Nisan dönemi ihracatında tüm sektörlerde yaşanan daralmaya rağmen ilk dört ayda ve özellikle Nisan ayında tarım sektörü içinde hububat ve imalat sektörü içinde mineral yakıtlar-yağlar ve taşıt araçları ihracatında ciddi artışlar olmuştur.

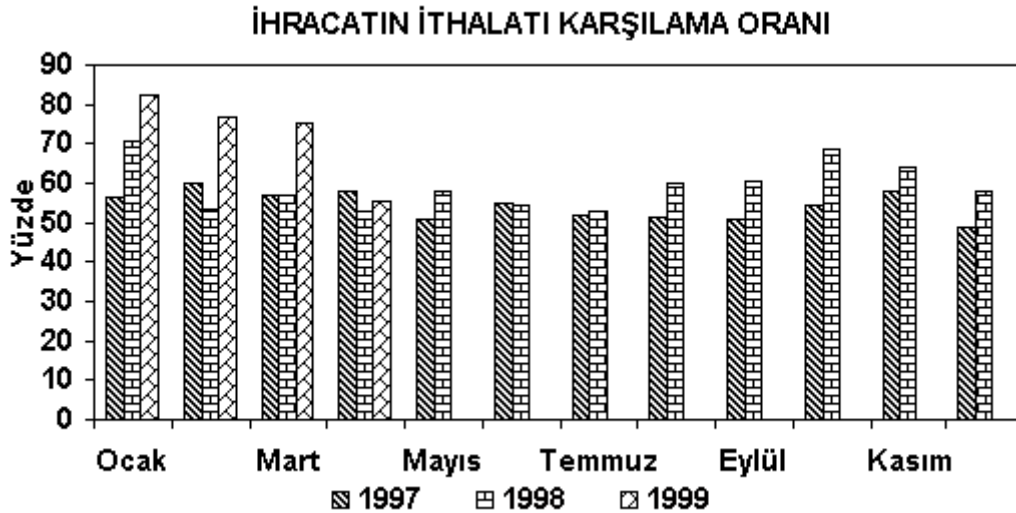
İhracatçı Birliklerinin kayıtlarına göre ihracat 1999 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9 oranında azalmıştır. Bu dönemde özellikle tütün, hububat, demir ve demir dışı metaller ve fındık ihracatında ciddi düşüşler olurken, otomotiv ve zeytin-zeytinyağı ihracatında önemli artışlar olmuştur.

1999 yılı Ocak-Nisan döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre Asya ülkelerine olan ihracat yüzde 6,6 oranında ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na yapılan ihracat ise yüzde 59,5 oranında azalmış, Avrupa Birliği ve Afrika Ülkelerine yönelik ihracat ise sırasıyla yüzde 3,1 ve yüzde 11,8 oranlarında artmıştır. Ancak yılın ilk çeyreğinde toplam ihracat içindeki payları azalan Asya ülkeleri ve Ortadoğu ülkelerinin paylarında Nisan ayında ciddi artışlar olmuş, yılın ilk çeyreğinde payı artan Afrika ülkelerinin payında ise bu ayda düşüş gözlenmiştir.

1999 yılı Ocak-Nisan döneminde toplam ithalat bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 25,4 oranında azalarak 11,2 milyar dolar olmuştur.

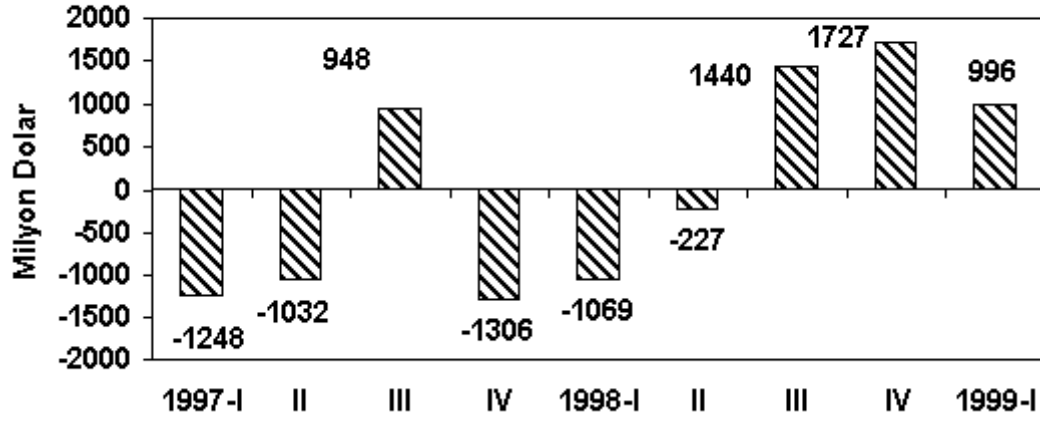
Yılın ilk dört ayında tüketim malları ithalatı yüzde 17,6, yatırım malları ithalatı yüzde 29, ara malları ithalatı ise yüzde 25,8 oranında gerilemiştir. Nisan ayı itibariyle bakıldığında ise yurt içi talepteki ve üretimdeki ılımlı canlanmaya bağlı olarak tüketim malı ithalinde bir artış ve ara malı ithalindeki daralmanın boyutunda ise bir yavaşlama gözlenmektedir.

Bu gelişmeler sonucunda, 1999 yılı Ocak-Nisan döneminde dış ticaret açığı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 49 oranında azalarak 3,2 milyar dolara gerilemiştir. İhracatın ithalatı karşılama oranı da 1998 yılının Ocak-Nisan döneminde yüzde 57,8 olan seviyesinden bu yıl yüzde 71,2'ye yükselmiştir.

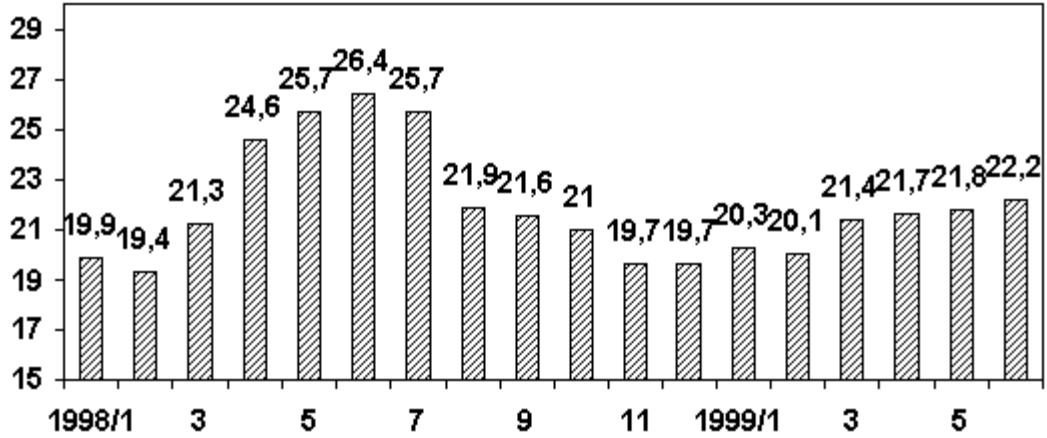
1999 yılı Ocak-Mart dönemi itibariyle dış ticaret açığı (ödemeler dengesinde yer aldığı şekliyle) yüzde 61,4 oranında gerileyerek 1.199 milyon dolara gerilemiştir. Bu dönemde, diğer net mal ve hizmet gelirleri kaleminde bir önceki yılın aynı dönemine göre kayda değer bir değişme olmamış ve 905 milyon dolarlık fazla verilmiştir. Ancak, net karşılıksız transfer gelirleri, özellikle bu kalem altında yer alan işçi gelirlerindeki yüzde 14,9'luk oranındaki artış sayesinde 1.050 milyon dolara ulaşmıştır. Böylece Ocak-Mart dönemi itibariyle geçen yıl 1.069 milyon dolar açık veren cari işlemler dengesi bu yıl 996 milyon dolar fazla vermiştir.

Cari İşlemler Dengesi

Rusya krizi sonrasında 1998 yılının ikinci yarısından itibaren azalma eğilimine girerek 31 Aralık 1998 itibariyle 19,7 milyar dolar düzeyinde gerçekleşen Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri 25 Haziran 1999 tarihi itibariyle 22,2 milyar dolara ulaşmış bulunmaktadır.

Merkez Bankası Uluslararası Rezervleri (Milyar Dolar)

V. Konsolide Bütçe

1999 yılının Ocak-Mayıs döneminde Konsolide Bütçe harcamaları 10.155 trilyon lira, gelirleri ise 6.142 trilyon lira olarak gerçekleşmiş, bütçe açığı 4.013 trilyon lira, faiz dışı fazla ise 285 trilyon lira olmuştur.

Tablo 6: Konsolide Bütçe Dengesi (Ocak-Mayıs)

	Trilyon TL		% Değ.
	1998	1999	1999/98
Gelirler	4.123	6.142	49,0

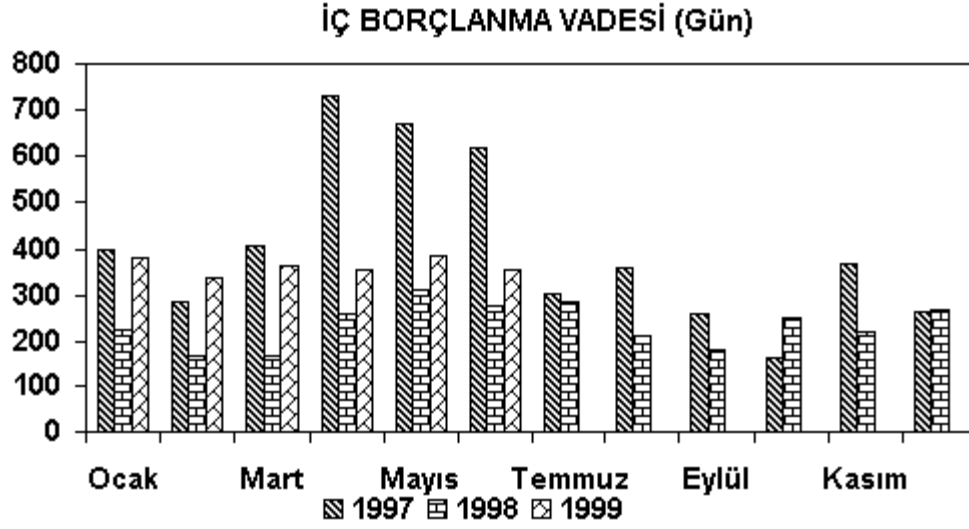
Vergi Gelirleri	3.248	4.834	48,8
Diğer Gelirler	875	1.309	49,6
Harcamalar	5.594	10.155	81,5
Faiz Dışı Harc.	2.921	5.857	100,5
Faiz Ödemeleri	2.674	4.298	60,8
Bütçe Dengesi	-1.471	-4.013	172,9
Faiz Dışı Denge	1.202	285	
Nakit Dengesi	-1.680	-4.154	
Dış Borçlanma (net)	-11	112	
Tahvil (net)	-61	5.671	
Bono (net)	1.592	-1.548	
Kısa Vadeli Avans	0	0	
Diğer	160	-81	
Bilgi İçin:			
Bütçe Dengesi (1)	-1.539	-4.104	
Faiz Dışı Deng. (1)	1.134	194	

(1) "Yakın İzleme Anlaşması" tanımına göre özel ödenek açısından düzeltilmiş.

1999 yılının ilk beş ayında bütçe harcamaları yılbaşında öngörülen sınırlar içinde kalmakla birlikte 1998 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında önemli artış göstermiştir. Buna karşılık, üretim ve ithalattaki gerilemenin etkisiyle Ocak-Mayıs döneminde vergi gelirleri hedeflenenin gerisinde kalarak yüzde 48,8 oranında artış göstermiştir.

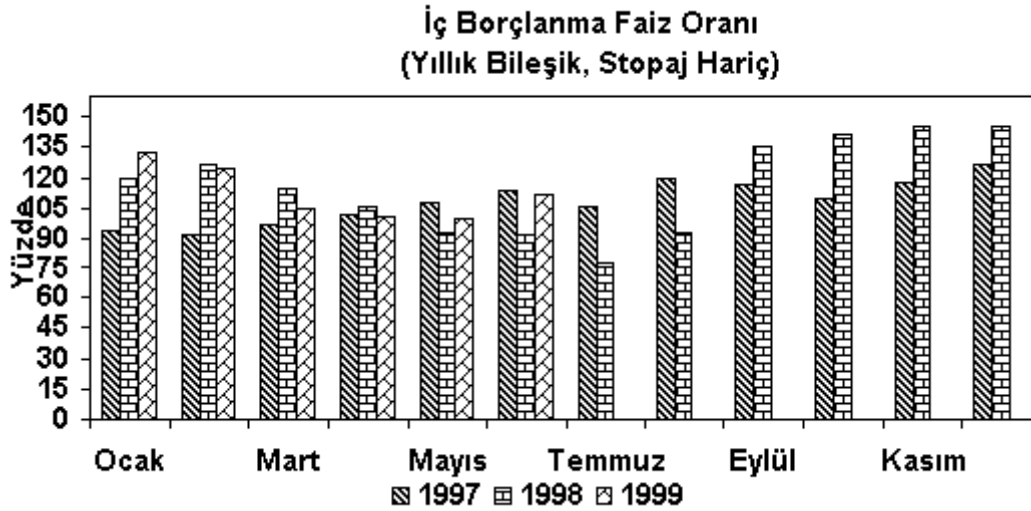
Hazine Müsteşarlığınca açıklanan geçici verilere göre, Haziran ayında nakit bazda gelirler 1.093 trilyon lira, harcamalar ise 2.164 trilyon lira olmuş, nakit açığı ise 1.071 trilyon lira olarak gerçekleşmiştir. Haziran ayında nakit 7 trilyon lira da faiz dışı açık verilmiştir.

1999 yılının ilk yarısında bütçe finansmanında tahvil borçlanmasına ağırlık verilmiştir. Bu durum iç borçlanmanın vade yapısındaki gelişmelerden de izlenmektedir. Nitekim, 1998 yılı Ocak-Haziran döneminde 238 gün olan iç borçlanma vadesi bu yılın aynı döneminde 362 güne yükselmiştir.

1998 yılı Aralık ayında yüzde 145.1 seviyesine kadar yükselen iç borçlanma faiz oranı (yıllık bileşik) izleyen dönemde sürekli gerileyerek Nisan ayında yüzde 100.9 olmuştur. Mayıs ayında Nisan ayındaki seviyesi civarında kalan iç borçlanma faiz oranı Haziran ayında borç servisinin yüksekliğinin de etkisiyle yeniden yükselerek yüzde 111,7'ye ulaşmıştır.

Yılın ilk yarısı itibariyle ele alındığında 1998 yılında yüzde 106 olan iç borçlanma faiz oranı bu yıl yüzde 112,2 olmuştur.

VI. Parasal Büyüklükler ve Mali Piyasalardaki Gelişmeler

1999 yılının ilk aylarından itibaren Merkez Bankası Net Dış Varlıklarında başlayan artış eğilimi Haziran

ayında da hızlanarak devam etmiştir. 25 Haziran itibariyle söz konusu büyüklük bir önceki aya göre yüzde 9.7 oranında artış göstermiştir. Merkez Bankası bilançosunun diğer kullanım kalemi olan Net İç Varlıklar ise Haziran ayında bir önceki aya göre 10.9 trilyon TL gerileme göstermiştir. Daha önceki aylarla karşılaştırıldığında Net İç Varlıklardaki gerileme hızında Haziran ayı itibariyle bir yavaşlama söz konusudur.

Mayıs ayında Merkez Bankası Repo ihaleleri sayısını azaltmış ve interbank TL piyasasından piyasaların fon talebi karşılanmıştır. Haziran ayında ise Merkez Bankası, likidite sıkışıklığını bir yandan interbank TL piyasasında gecelik vade de gerçekleştirilen işlemlerle bir yandan da Repo ihaleleri sayısını arttırmak suretiyle karşılamaya çalışmıştır. Bu gelişmeler sonucunda Merkez Bankasının APİ nedeniyle piyasalardan alacağı bir önceki aya göre 52.1 trilyon TL artış göstermiş ve Haziran ayı sonu itibariyle 868.3 trilyon TL düzeyinde gerçekleşmiştir.

25 Haziran 1999 tarihi itibariyle Merkez Bankası TL yükümlülükleri emisyon ve rezerv para Mayıs ayının aksine artış göstermiştir. Söz konusu büyüklükler Mayıs ayına göre sırasıyla yüzde 5.9 ve yüzde 6.9 oranında artış göstermiştir. Haziran ayı itibariyle emisyon hacmi ve rezerv parada geçen yıl sonuna göre artış hızı yüzde 15.6 ve yüzde 21.9 olurken, geçen yılın aynı dönemine göre artış hızı yüzde 56.5 ve yüzde 66.1 olarak gerçekleşmiştir.

18 Haziran 1999 tarihi itibariyle yayımlanmış olan veriler çerçevesinde diğer parasal büyüklüklerdeki gelişmeler ise;

1999 yılının ilk yarısında yaşanan siyasi belirsizlikler ve dini bayramlara bağlı olarak M1 para stoku dalgalı bir seyir izlemiştir. Haziran ayında bir önceki ayın aksine dolaşımdaki para miktarı ciddi oranda artış göstermiştir (yüzde 11.9). Vadesiz mevduatlarda ise Mayıs ayına göre yüzde 1.1 oranında artış gerçekleşmiştir. Böylece, 18 Haziran itibariyle M1 para arzı bir önceki aya göre yüzde 5.9 oranında artış göstermiştir. 18 Haziran itibariyle M1 para stokunun geçen yıl sonuna göre ve geçen yılın Haziran ayına göre değişimi sırasıyla yüzde 32.9 ve yüzde 71.3 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 7: 1999 Haziran Ayı İtibariyle Parasal Büyüklüklerdeki Geliş. ⁽¹⁾ (% Değişme)

	1999 Mayıs Ayına Göre	1998 Aralık Ayına Göre	1998 Mayıs Ayına Göre
Emisyon	5,9	15,6	56,5
Rezerv Para	6,9	21,9	66,1
M1	-4,7	32,9	71,3
M2	4,5	35,7	89,3
M2Y	4,0	34,1	80,8
Toplam Mevduat	2,6	34,2	81,3
Mevduat Bankaları Kredileri ⁽²⁾	0,4	20,5	35,6
TEFE	1,8	23,2	50,3

(1) Emisyon ve Rezerv Para 25 Haziran, diğer parasal büyüklükler 18 Haziran 1999 tarihi itibariyledir.

(2) Tarımsal krediler hariç.

Vadeli tasarruf mevduatında gözlenen artış trendi 18 Haziran tarihi itibariyle de devam etmiştir. Vadeli tasarruf mevduatındaki ve M1 para arzındaki gelişmeler neticesinde M2 para stoku 18 Haziran itibariyle bir önceki aya göre yüzde 4.5 oranında artış göstermiştir. Söz konusu para arzının 1998 yıl sonuna ve Haziran ayı sonuna göre değişimi ise sırasıyla yüzde 35.7 ve yüzde 89.3 olarak gerçekleşmiştir.

18 Haziran tarihi itibariyle, Türk Lirası cinsinden döviz tevdiat hesapları Mayıs ayına göre yüzde 3.4 oranında artış göstermiştir. Bu gelişmeler sonucunda M2Y para stoku Mayıs ayına göre yüzde 4 oranında artmıştır. 18 Haziran itibariyle, M2Y'de geçen yıl sonuna göre değişim yüzde 34.1, geçen yılın Haziran ayına göre değişim ise yüzde 80.8 seviyesindedir.

1999 yılının ilk altı ayında TEFE'deki değişim yüzde 23.2 iken, Haziran ayı itibariyle yıllık TEFE değişimi yüzde 50.3 olmuştur. 18 Haziran itibariyle, para stoku rakamlarındaki 1998 yıl sonuna ve Haziran ayına göre artışlar dikkate alındığında dar ve geniş kapsamlı para arzı tanımlarında reel artışların gerçekleştiği gözlenmektedir.

1999 yılının ilk aylarından itibaren toplam krediler stokunun artış hızı toplam mevduatların artış hızının gerisinde kalmaktadır. Bu eğilim 18 Haziran itibariyle mevcut olan verilerde de devam etmektedir. Nitekim Mayıs sonuna göre toplam krediler yüzde 2.1 oranında artış gösterirken, toplam mevduattaki artış hızı aynı dönemde yüzde 2.6 olarak gerçekleşmiştir. 18 Haziran 1999 tarihli toplam krediler rakamı Merkez Bankasının Hazineye açmış olduğu 227.7 trilyon TL tutarındaki kısa vadeli avansıda kapsamaktadır. Hazinenin ay içinde avans kullanmakla birlikte ay sonlarında bu hesabın bakiyesini sıfırladığı dikkate alınacak olursa toplam krediler rakamının artış hızının dahada az olduğu görülecektir (yüzde 0.5). Nitekim bu dönemdeki mevduat bankaları yurtiçi kredi hacminin artış hızı da yüzde 0.4 olarak gerçekleşmiştir (tarımsal krediler hariç).

Enflasyonda yaşanan düşme trendine karşın faizlerin yüksek seviyelerde bulunması mevduat stoku rakamlarının nisbeten hızlı artışına neden olurken, aynı nedenlerin finansman maliyetlerini arttırması sonucunda kredi hacmi artış hızı yavaş bir seyir izlemektedir. Bu gelişmeler neticesinde Mevduat Bankalarının yurtiçine açtıkları kredilerin (tarımsal krediler hariç) toplam mevduat içindeki payındaki azalma 18 Haziran 1999 tarihi itibariyle de devam etmektedir. Nitekim, 1998 yılı sonunda yüzde 49.6 olan söz konusu oran 18 Haziran 1999 tarihi itibariyle yüzde 43.7 olarak gerçekleşmiştir.

1999 yılı Nisan ayında yüzde 85,6 olan repo piyasasındaki basit faiz oranları Mayıs ayında da aynı düzeyde gerçekleşerek yüzde 85,7 olmuştur. 1999 yılı Mayıs ayında yüzde 77 olan bankalararası para piyasası gecelik ortalama faiz oranı Haziran ayında aynı seviyeyi koruyarak yüzde 76,9 olarak gerçekleşmiştir.

1999 yılının Mayıs ayında aylık yüzde 5.3 oranında gerileyen İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Bileşik Endeksi, Haziran ayında da yüzde 4.7 oranında gerilemiş ve 4830 puan seviyesinde gerçekleşmiştir. 1999 yılının ilk aylarından itibaren Rusya krizinin yaratmış olduğu etkilerin nisbeten rahatlaması ve siyasi belirsizliklerin azalması sonucunda 1999 yılı ilk yarısında IMKB Bileşik Endeksi geçen yıl sonuna göre yüzde 85.9 oranında artış göstermiştir.

Mayıs ayında TEFE yüzde 1,8 oranında artarken, 1\$+1.5DM sepetindeki artış yüzde 3,4 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, (1\$+1.5DM, 1987=100) bazlı reel kur endeksine göre Türk Lirası Haziran ayında reel olarak yüzde 1,3 oranında değer kaybetmiştir. 1999 yılı Haziran ayı itibariyle reel kur endeksi 1998 yıl sonu seviyesinin yüzde 2,4, bir önceki yılın aynı ayındaki seviyesinin ise yüzde 1,3 altında kalmıştır.

VII. Fiyat Gelişmeleri

1999 yılı Haziran ayında Toptan Eşya Fiyatları artış hızı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 0,2 puan üzerine çıkarak yüzde 1,8, Tüketici Fiyatları artış hızı da geçen yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 3,3 olarak gerçekleşmiştir. Haziran ayı itibariyle 12 aylık artış hızı TEFE'de yüzde 50,3, TÜFE'de ise yüzde 64,3'e yükselmiştir.

Tablo 8: Haziran Ayı İtibariyle Fiyat Gelişmeleri (% Değişme)

	TEFE- Genel	Tarım	Kamu İmalat	Özel İmalat	TÜFE
--	----------------	-------	----------------	----------------	------

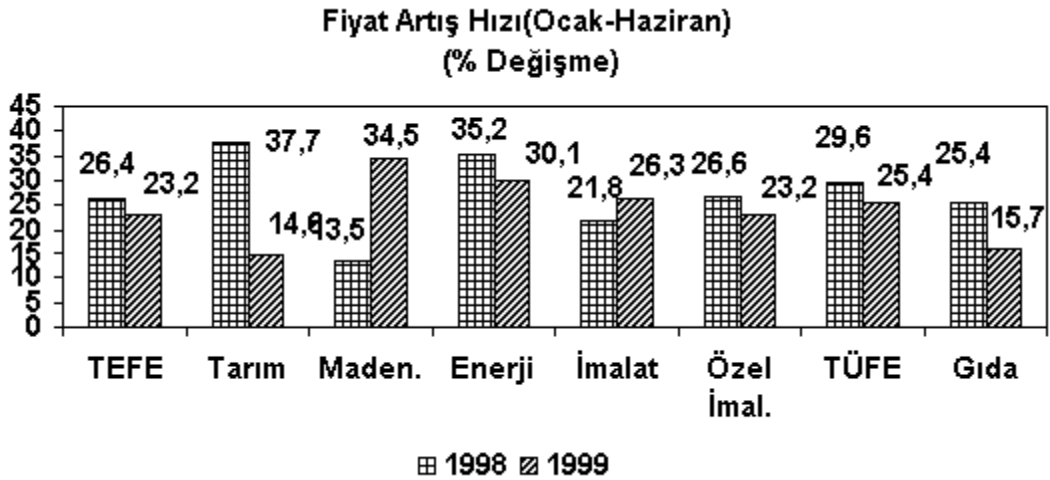
Aylık 1998 1999	1,6 1,8	-2,6 -4,4	3,1 7,0	3,2 3,6	2,4 3,3
Ocak- Haziran 1998 1999	26,4 23,2	37,7 14,6	9,3 36,1	26,6 23,2	29,6 25,4
12 Aylık 1998 1999	76,7 50,3	82,8 43,1	73,9 61,6	76,5 49,6	90,6 64,3
Yıllık Ort. 1998 1999	85,1 55,2	93,0 61,7	91,0 43,9	81,2 54,9	94,0 69,5

TEFE artış hızının Haziran ayında geçen yılın aynı ayına göre ılımlı bir oranda da olsa yükselmesinde imalat sanayi fiyatlarındaki artışlar belirleyici olmuştur. Haziran ayında imalat sanayi fiyat artış hızı geçen yılın aynı ayındaki seviyesinin 1,2 puan üzerine çıkarak yüzde 4,4 olarak gerçekleşmiştir.

Haziran ayında bir önceki yılın aynı ayına göre imalat sanayi fiyat artış hızı kamu kesiminde yüzde 7, özel kesimde ise yüzde 3,6 olmuştur. Geçen yılın aynı ayında imalat sanayiinde kesimler itibariyle fiyat artış hızı sırasıyla yüzde 3,1 ve yüzde 3,2 idi. Kamu imalat sanayi fiyatlarındaki bu yüksek artış, petrol ürünleri, demir-çelik, toprak ürünleri ve kimyasal maddeler alt gruplarından kaynaklanmıştır. Özel imalat sanayi fiyat artış hızında geçen yılın aynı ayına göre sınırlı da olsa yaşanan yükselme ise giyim-deri, petrol ürünleri, toprak ürünleri, demir- çelik alt gruplarındaki fiyat artışlarıdır.

Haziran ayında tarım sektörü fiyatlarında yüzde 4,4 oranında düşüş, madencilik ve enerji sektörü fiyatlarında ise sırasıyla yüzde 4,1 ve yüzde 4,4 oranlarında artış yaşanmıştır.

1999 yılının Ocak-Haziran dönemi itibariyle toptan eşya fiyat artış hızı geçen yılın aynı dönemindeki seviyesinin 3,2 puan altında kalarak yüzde 23,2 düzeyinde gerçekleşmiştir. Aynı dönemler itibariyle tarım fiyatları artış hızı yüzde 37,7'den yüzde 14,6'ya gerilemiştir. Ocak-Haziran döneminde özel imalat sanayi fiyatları artış hızı bir önceki yılın aynı döneminde yüzde 26,6 olan seviyesinden bu yıl yüzde 23,2'ye gerilerken, kamu imalat sanayi fiyatları artış hızı petrol fiyatlarındaki artışın etkisiyle yüzde 9,3'den yüzde 36,1'e yükselmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 1998 yılı Haziran ayı itibariyle yüzde 76,7 olan TEFE 12 aylık artış hızı, 1999 yılı

Haziran ayında yüzde 50,3'e gerilemiştir. Aynı dönemler itibariyle fiyat artış hızı kamu kesiminde yüzde 69,5'den yüzde 62,3'e, özel kesimde ise yüzde 78,8'den yüzde 47,1'e gerilemiştir.

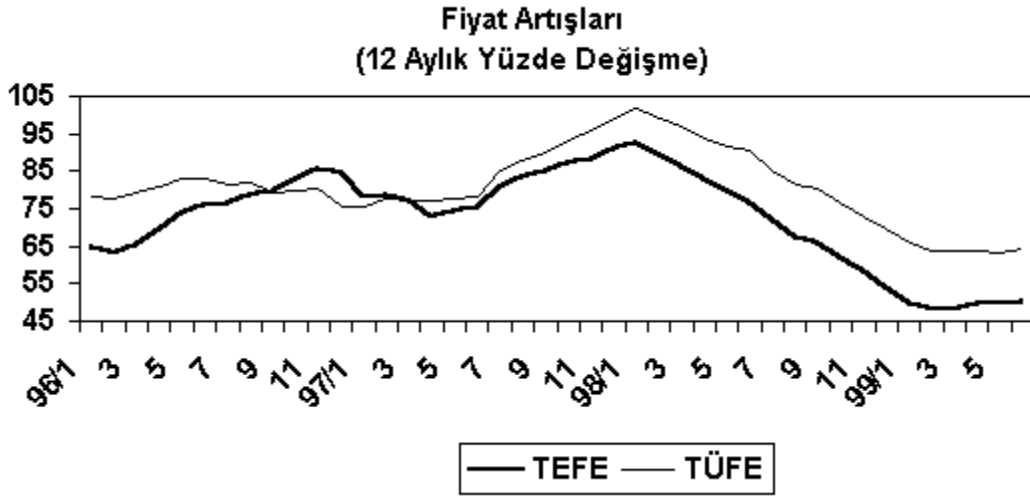
1998 yılının Haziran ayında yüzde 85,1 olan TEFE yıllık ortalama artış hızı, 1999 yılının Haziran ayında yüzde 55,2 seviyesinde gerçekleşmiştir. Haziran ayı itibariyle yıllık ortalama artış hızı kamu kesiminde yüzde 47,6, özel kesimde ise yüzde 57,4 olmuştur.

1999 yılının Haziran ayında tüketici fiyatları artış hızının geçen yılın aynı ayına göre 0,9 puan artarak yüzde 3,3'e çıkmasında büyük ölçüde ulaştırma, konut ve ev eşyası alt gruplarındaki fiyat artışları etkili olmuştur.

Ocak-Haziran dönemi itibariyle tüketici fiyatları artış hızı geçen yıl yüzde 29,6 olan düzeyinden bu yıl yüzde 25,4'e gerilemiştir. Söz konusu dönemde gıda, giyim, ev eşyası ve eğitim alt gruplarındaki fiyat artış hızı TÜFE ortalama artış hızının altında kalırken; ulaştırma, konut-kira, sağlık ve eğlence-kültür alt gruplarındaki fiyat artışları ortalamanın üzerinde gerçekleşmiştir.

1998 yılının Haziran ayında yüzde 90,6 olan tüketici fiyatları 12 aylık artış hızı, 1999 yılının aynı ayında yüzde 64,3'e gerilemiştir. 1999 yılı Haziran ayı itibariyle 12 aylık fiyat artış hızı gıda alt grubunda yüzde 48,3'e, giyim alt grubunda yüzde 52,3'e, ev eşyası alt grubunda yüzde 58,7'ye ve eğlence-kültür alt grubunda yüzde 59,9'a gerilerken, ulaştırma, eğitim, sağlık ve konut alt gruplarında TÜFE ortalamasının üzerinde kalmıştır. Nitekim, aynı dönemde fiyat artış hızı ulaştırma grubunda yüzde 65,2, eğitim grubunda yüzde 94,4, sağlık grubunda yüzde 80,2 ve konut grubunda yüzde 86,4 olmuştur.

1998 yılının Haziran ayında yüzde 94, 1998 yılı sonunda ise yüzde 84,6 olan tüketici fiyatlarındaki yıllık ortalama artış hızı 1999 yılının Haziran ayı itibariyle yüzde 69,5 seviyesinde gerçekleşmiştir.

3 Haziran: TEFE, 1999 yılı Mayıs ayında yüzde 3,2 oranında artarken, 12 aylık artış hızı yüzde 50 oldu. TÜFE ise Mayıs ayında yüzde 2,9 artarken, 12 aylık artış hızı yüzde 63 seviyesinde gerçekleşti.

Hazine'nin 369 gün vadeli tahvil ihalesinde toplam satış 808 trilyon lira oldu. İhalede yıllık bileşik faiz oranı yüzde 104,1 olarak belirlendi.

8 Haziran: Hazine'nin 420 gün vadeli TÜFE'ye endeksli tahvil ihalesinde toplam satış 3 trilyon lira oldu. İhalede reel faiz oranı yüzde 23,7 olarak belirlendi.

15 Haziran: Hazine'nin 434 gün vadeli tahvil ihalesinde toplam satış 2.142 trilyon lira oldu. İhalede yıllık bileşik faiz oranı yüzde 107,8 olarak belirlendi.

Hazine'nin 140 gün vadeli bono ihalesinde toplam satış 195 trilyon lira oldu. İhalede yıllık bileşik faiz oranı yüzde 111,5 olarak belirlendi.

18 Haziran: Bankalar Kanunu ile mali piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak amacıyla bankaların kuruluş, yönetim, çalışma, devir, birleşme, tasfiye ve denetlenmelerine ilişkin esaslar düzenlenmiş ve bu görevi yerine getirmek üzere "Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu" kurulmuştur. Bu kurum kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasından ve tasarruf sahiplerinin haklarının korunup, bankacılık sisteminin düzenli ve emin bir şekilde çalışmasından sorumlu tutulmuştur.

22 Haziran: Hazine'nin 210 gün vadeli bono ihalesinde toplam satış 1.118 trilyon lira oldu. İhalede yıllık bileşik faiz oranı yüzde 117,6 olarak belirlendi.

Hazinenin dolar cinsinden yüzde 3 dönem faizli, 3 ayda bir kupon ödemeli, 730 gün vadeli tahvil ihalesinde toplam satış 169 milyon dolar ve yıllık bileşik faiz oranı yüzde 126,5 olarak gerçekleşti.

23 Haziran: Yaş ipekböceği kozası üreticisine ödenecek destekleme primleri belirlenmiştir.

30 Haziran: 1999 Mali Yılı Bütçe Kanunu yürürlüğe girmiştir.

1 Temmuz: 1999-2000 dönemi hububat ürünü destekleme alım fiyatı beyaz arpa için 60.000 TL ve anadolu kırmızı sert buğday için 80.000 TL olarak belirlenmiştir. Geçen yıla göre destekleme fiyatları yüzde 50,9 oranında artırılmıştır.

2 Temmuz: 2000 Mali yılı bütçe çağrısı yayınlanmıştır.

Sermaye Piyasasının Tebliği ile aracı kurumların çalışanlarının ve yöneticilerinin müşteri adına, vekaletname olarak işlem yapmaları yasaklanmıştır. Portföy yöneticiliği bu kapsam dışında tutulmuştur.

3 Temmuz: Kıymetli Madenler Borsası aracı kurumlarının kuruluş ve faaliyet esasları belirlenmiştir.

Ek tablolar

Başlıca Ekonomik Göstergeler

Temel Ekonomik Göstergeler